

SHE'RIY ASARLARDA TAKROR VA UNING MAZMUNGA DAXLDORLIGI (MUHAMMAD YUSUF IJODI MISOLIDA)

Nazarova Nilufarxon Axmedovna

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar institute

O'zbek tili, pedagogika va jismoniy madaniyat fakulteti o'qituvchisi

nilufarxonazarova@gmail.com

***Annotatsiya:** Maqola iste'dodli ijodkor Muhammad Yusuf she'rlarida takrorning badiiy san'at vositasi sifatida keng qo'llanilgani va so'z takrori, misra, jumla, band takrori yoyinki tovush takrorining naqadar ahamiyatli ekanligi qisman tahlil qilingan. Muhammad Yusuf o'z ijodida badiiy san'atlardan mahorat bilan foydalangan, ayniqsa, takror san'atini she'rlariga ustalik bilan singdira olgan. Shoir she'riyatida takrorning allitratsiya, assonans, anafora, epifora, qaytarish san'ati, tardi aks, musalsal, misra va band takrori turlari mavjud.*

***Kalit so'zlar:** she'riyat, allitratsiya, assonans, anafora, epifora, qaytarish san'ati, tardi aks, musalsal, misra va band takrori*

***Аннотация:** В статье частично анализируется, насколько широко используется повтор как художественный инструмент в стихотворениях талантливого творца Мухаммада Юсуфа, а также значение повторения слов, стихов, предложений, предложений, повторения звуков. Мухаммад Юсуф умело использовал в своем творчестве художественное искусство, особенно мастерски внедрял в свои стихи искусство повторения. В поэзии поэта существуют виды повтора: аллитерация, ассонанс, анафора, эпифора, повтор, тарди-эхо, мусалсал, повтор стиха и строфы.*

***Ключевые слова:** поэзия, аллитерация, ассонанс, анафора, эпифора, повтор, тарди-эхо, мусалсал, повтор стиха и строфы.*

Abstract: *The article partially analyzes how repetition is widely used as an artistic tool in the poems of the talented creator Muhammad Yusuf, and the importance of repetition of words, verses, sentences, clauses, and the repetition of sounds. Muhammad Yusuf skillfully used artistic arts in his work, especially he masterfully incorporated the art of repetition into his poems. There are types of repetition in the poet's poetry: alliteration, assonance, anaphora, epiphora, repetition, tardi echo, musalsal, verse and stanza repetition.*

Key words: *poetry, alliteration, assonance, anaphora, epiphora, repetition, tardi echo, musalsal, verse and stanza repetition*

Biz adabiyot ixlosmandlari shoirlar ijodini qancha ko'p o'rgansak ham ijodkorlarning qalb tug'yonlari so'ngsiz va ko'ngil maxzani tubsiz ekanini anglayveramiz. Buyuk bir ijodkor yaratgan ummon ming-ming havaskor sho'ng'ishiga yetgulik chuqurdir. Shu bois Muhammad Yusuf ijodi ham takror o'rganilishga loyiq.

Ijodkor she'rlaridagi jilva va o'ziga xoslikni anglash uchun adabiyot vakili, ijodkor yoki ziyoli bo'lish shart emas. Oddiy kitobxon muxlis ham buni ko'ra oladi. Adib ijodini bunday yetuklikka olib keluvchi unsurlar juda ko'p. She'rlarning ohangdorligi, insonni o'ziga tortishi beqiyos mazmun va jarangdor shaklning uyg'unligidadir. Mazmun va shaklga o'zgachalik qo'shgan badiiy san'atlar ichida yetakchilik qilishga loyiq san'atlardan biri takror hisoblanadi. Muhammad Yusufgina emas, balki barcha ijodkorlarning nazmida takrorning bir qancha turlari uchraydi. Tom ma'noda takror lirikaning asoslaridan biridir. Barmoq vaznidagi bo'g'inlar sonini takroridan tortib to unli va undosh tovushlar takrori, so'z, jumla, band takrori ham bu san'atning ko'rinishlaridir.

Muhammad Yusuf o'z ijodida badiiy san'atlardan mahorat bilan foydalangan, ayniqsa, takror san'atini she'rlariga ustalik bilan singdira olgan. Shoir she'riyatida takrorning allitratsiya, assonans, anafora, epifora, qaytarish san'ati, tardi aks, musalsal, misra va band takrori turlari mavjud. Anafora (misralar

boshida bitta so'zning takrorlanishi) bilan Epifora (misralar oxirida bitta so'zning takrorlanishi) ham mohiyatan so'z takrorining xususiy ko'rinishlaridir.

Shunga monand, mumtoz she'riyatimizdagi radif va xojib ham so'z takrorining bir turidi. Ular qat'iy o'rinda qofiyadan oldin va keyin takrorlanadi.

Bu beshafqat,
Bu beozor dunyoda
Bu shunday keng
Bu shunday tor dunyoda
Kimlar kelib
Kimlar ketar dunyoda,
Qo'ng'izning ham Vatani bor dunyoda
Nega yig'lar qirimtatar dunyoda?...

Bu she'r bandida takrorning bir necha ko'rinishlarini uchratamiz.

Dastlab she'rni o'qiganda takrorning anafora turi ko'zga yaqqol tashlanadi. Ya'ni bu ko'rsatish olmoshi aynan o'z ma'nosida 4 misra boshida 4 marta takrorlanyapti. Bunda takrorning estetik funksiyasi ishora, ko'rsatish, ajratib ko'rsatish ma'nolarini kuchaytiriyapti. Band shu qadar ohangdor, jarangli va ta'sirchanki, bunga she'riy sintaksis sabab bo'lgan. She'rdagi har ikki ketma-ket misralarda alletratsiyani ham uchratamiz. Masalan: b, sh, k, d, y undoshlari takrori. Shoir she'rlarida epifora-misra so'nggida so'z va so'z birikmalarning takror holda qo'llanishi ham ijodkor mahoratini ochib beruvchi bir qirradir.

Ota desam bag'ri-dilim yonaverar,
Kunim yonar, oy-u yilim yonaverar,
Mozorida qo'ygan gulim yonaverar,
Tutunlarga to'lib ketgan osmonim bor.

Bu she'riy parchada takrorning gradatsiya turi ham bor. Kun-oy-yil tarzida ma'no kuchyishi sodir bo'lyapti.

Bu kabi uslubiy san'at va usullar yordamida she'r jilovlanib, ohangdorligi ortib, she'riy nutqqa xoslikni saqlab qoladi. Muhammad Yusuf lirikasida so'z takrori eng ko'p uchraydigan takror turi hisoblanadi. Bu takror ijodning ta'sirchanligini, ma'no nozikliklarining yaqqol sezilishini, xalqchil va serjiloligini oshiradi. O'zbek tilining cheksiz imkoniyatlarini ko'rsatib beradi. Muhammad Yusuf she'rlarining kuyga solinib, xalq tilidan tushmasligi ham shundadir.

Muhammad Yusuf she'rlaridagi har bir tasvir ,har bir chizgi jimjimadorlik, balandparvozlilikdan holi sodda,teran, xalqona so'zlar orqali berilgan.Shoir she'rlarining o`qimishlilikini ta`minlaydigan vositalar talaygina.Bu vositalar orasida takrorning o`rni beqiyosdir.Shoir takrorning barcha ko`rinishlaridan unumli foydalangan. Chunonchi , uning ijodida allitratsiya quyidagi shakllarda namoyon bo`ladi.

1. She`rning ma`lum bir misrasidagi ba`zi so`zlarda undosh tovushlar takrori:

Buramoltol bog`da sizni ko`rdim qaydanam,

Bir boqdimu bilmam nedir uzildi jondan.

“b” undoshi takrori

2. She`r misralaridagi deyarli barcha so`zlarda aynan bir undoshning takrori:

Kambag`alning kuni qursin ekan.ko`rdik,

Miskin edik ,yana ikkov miskin bo`ldik.

“k” undoshi takrori

Shoir ijodida barcha unli va undosh tovushlar birdek takrorlanadi.

Suluvlarda suluv bir qiz sochim silar,

Yuragimni yo`lbarlarga yediraman.

Ijodkor o`zbek xalqi falsafasini chuqur anglagan holda tilimiz imkoniyatlaridan to`g`ri foydalanib o`z ijodida so`z takroriga keng yo`l berdi.So`z takrori misralarning turli o`rinlarida turli miqdorlarda namoyon bo`ladi. Masalan so`z takroriga asoslangan tardi aks sa`nati (mohiyati so`zlarni o`rni almashgan ,teskari holda takrorlanishi) ijodkor she`rlariga o`zgacha jarangdorlik baxsh etadi.

Biz baxtli bo`lamiz hudo hohlasa, Hudo hohlamasa uchrasharmidik.

She`riy sa`nat “hohlasa – hohlamasa” so`zlari orqali aks etyapti.

Meni Laylo tushungaydir, Sen ey jonon, tushunmaysan.

Quyidagi misralar orqali esa shoir o`zining dastlabki fikridan qaytib,uni yanada kuchaytirayпти.

Boy buvamning oshi bor, Oshi to`la toshi bor.

Boy qizining biz g`arib, Qul bilan na ishi bor.

She`rda mazmun banddan bandga ko`chgan holda kuchayib ketyapti. Bu ma`no kuchayishiga,shoir bandlarda so`zlarni takrorlash yoki so`zlarning bo`lishsiz shaklini takrorlab qo`llash orqali erishgan:

Ketaman-ketaver, O`ptirmas-o`pgan-o`ptirsa ham o`pmasman,o`psam

G`arib –qul-qulga, Kambag`alni-kambag`al kabilar.

Xulosa qilib aytganda,Muhammad Yusuf so‘z takrori orqali she‘rning g‘oyaviy maqsadini ochib beradi. Ko‘p o‘rinlarda biror so‘zning takrori she‘r sarlavhasini ham belgilab beradi.

Oh mening ortimda ovvora onam, Bir parcha yuragi ming pora onam.

Har baloni ko‘rib yorug‘ dunyoda

Toshkanni ko‘rmagan bechora onam.

El sevgan shoirning betakror va yoqimli ijodi adabiyotga oshno xalq qalbidan chuqur joy egallab bo‘lgan. Biz ko‘p yillar Muhammad Yusuf she‘rlarini takror va takror o‘qiyveramiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Izzat Sulton. “Adabiyot nazariyasi” T-2005
2. Hotam Umurov. “Adabiyotshunoslik nazariyasi” T-2004
3. Dilmurod Quronov.”Adabiyotshunoslikka kirish” T-2010
4. Muhammad Yusuf “Biz baxtli bo‘lamiz” T-2008

5. Nazarova, N. A. (2021). Alisher navoiyning “xamsa” asarida keltirilgan shaxs nomlarining qahramon feʼl-atvoriga daxldorligi. *Academic research in educational sciences*, 2(10), 1040-1047.

6. Oxunjonova, F. A. (2023).XIX asr oxiri va xx asr boshlarida zullisonaynlik anʼanasi takomili (nodim, xilvatiy, xayratiylar ijodi misolida). *golden brain*, 1(15), 68-7

7. Otaboyeva,Z. Pedagogical peculiarities of studying group solidarity in the student community. Общество с ограниченной ответственностью" Агентство перспективных научных исследований" КОНФЕРЕНЦИЯ: 28 декабря 2023 года Организаторы: ООО Агентство перспективных научных исследований (АПНИ).

8. Otaboyeva, Z. O. (2020). Oʻsmirlarda vatanparvarlik tarbiya jarayonida ulardagi ijtimoiy faollikni keltirib chiqaruvchi omil. *экономика и социум*, (11 (78)), 301-304.